

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Специфіка діяльності вчителів вимагає високого ступеня професійної базової підготовки. Успіх молодих людей у майбутній професійній діяльності істотно залежить від якості їх підготовки у вищому навчальному закладі. Навчити Людину – студента вчитися впродовж життя, знати й пізнавати, діяти, жити щасливими, сприймати і відчувати найперспективніші напрямки інноваційного розвитку економіки, що базуються на синтезі проривної науки, інноваційної освіти і підготовки кадрів-освітян – мета сучасного вищого навчального закладу, досягнення якої дасть можливість найбільш ефективно використати найвищу цінність сьогодення – людський капітал [2, с.16]. Згідно з Болонськими принципами якість освіти має гарантуватися не тільки на рівні держави, але й на рівні університету, факультету, кафедри, викладача, студента. Така сама і структура відповідальності за виконання конче важливого завдання суспільства – формування людини ХХІ століття [1, с.4-21].

Разом з цим набуває актуальності дослідження формування мотиваційної сфери особистості майбутнього вчителя. Спрямовуючи життєдіяльність особистості в соціумі, мотиви виступають, як пусковий механізм діяльності. Пізнавальна діяльність є провідною в життєдіяльності студента вищого навчального закладу. Саме в цей період одним з основних освітніх завдань є підвищення у структурі мотивації студента питомої ваги внутрішньої мотивації учіння.

Знання закономірностей становлення та функціонування мотивів учіння дає змогу створити у вищих навчальних закладах оптимальну систему психолого-педагогічних впливів, які сприятимуть формуванню адекватних даній діяльності мотивів та допоможуть запобігти виникненню „мотиваційного вакууму” у випускників-педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та експериментальні дослідження проблеми мотивів і мотивації проводилися вітчизняними й зарубіжними вченими у таких аспектах: мотивація як складна система детермінації поведінки та діяльності (Б.Г. Ананьєв, О.М. Леонтєв, С.Л. Рубінштейн, В.А. Семиченко, П.М. Якобсон, Ж. Нюттен, Х. Хенкхаузен та інші); в онтогенетичному аспекті (В.Г. Асєєв, Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, А.Н. Менчинська та інші); мотивація як стрижнева характеристика особистості (В.Г. Асєєв, Л.І. Божович, В.І. Ковальов, Г.С. Костюк, В.С. Мерлін та інші);

мотив як регулятор різних видів діяльності, зокрема учіння (М.І. Алексєєва, Ш.А. Амонашвілі, М.Т. Дригус, А.К. Дусавицький, Н.П. Зубалій, А.К. Маркова, М.В. Матюхіна, Є.М. Павлютенков, Н.В. Пророк, О.В. Скрипченко, Н.О. Юдіна та інші).

Питання сутності мотивів, мотивації у професійній діяльності пов'язано з різними аспектами психологічної науки. Зокрема його розглядали К.А. Абульханова-Славська, Л.І. Анциферова, Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, С.Л. Рубінштейн, Д.М. Узнадзе та інші.

Виділення невіршених питань загальної проблеми. Серед невіршених питань – поняттєве протиставлення мотивів, мотивації, мотиваційної сфери, властивість та якість особистості тощо.

Мета нашої статі полягає в теоретичному та експериментальному вивченні аспекту формування мотиваційної сфери особистості студента-майбутнього педагога; визначенні шляхів удосконалення комунікативної та організаційної взаємодії викладача зі студентом в педагогічній діяльності; дослідити, які педагогічні та психологічні проблеми виникають при створенні та використанні електронного підручника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття „мотив” надзвичайно багатозначне й суперечливе, тому є підстави для з'ясування його змісту [8, с. 196]. Все, що людина робить, має свою причину, або спонуку, якою є мотив у його загальному розумінні. Багатозначність і суперечність мотиву саморегуляції вимагають пошуку й виділення у психіці саме їх. О.М.Леонтьєв відзначав, що поняття „мотив” перетворилося на „великий мішок, в якому складені найрізноманітніші речі” [6, с.14]. На нашу думку, головною особливістю мотиву є те, що він незалежно від інших психічних утворень, тобто самостійно, не існує .

Професійне становлення майбутнього педагога у процесі навчання в університеті вимагає від студента складної напруженої творчої роботи над розвитком власної особистості, подолання себе, вибір одних можливостей і відмова від інших. Майбутній фахівець має досягнути, в першу чергу, найвищого рівня розвитку мистецтва жити – особливого вміння і високої майстерності у творчій побудові свого життя, що базується на глибокому знанні життя, розвиненій самосвідомості й оволодінні системою засобів, методів, технологій програмування, конструювання і здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проекту [7, с.158].

Цілеутворення кваліфікованих майбутніх педагогів у процесі університетської підготовки, насамперед, повинно здійснюватися на основі усвідомлення узагальненої теорії, основних напрямків і технологій діяльності.

У процесі підготовки майбутнього педагога потрібно формувати інноваційний потенціал його особистості. Наявність його пов'язана з такими

параметрами: творча здатність генерувати й продукувати нові ідеї та проектувати і моделювати їх у практичних формах діяльності; культурно-естетична, інформаційна розвиненість, яка передбачає інтелектуальну та емоційну розвиненість; відкритість особистості до нового, до альтернативних думок [7, с.23].

Отже, ми вважаємо, що основним завданням вищих навчальних закладів освіти стосовно професійного становлення майбутніх педагогів є формування особистості студента як суб'єкта засвоєння педагогічних знань, умінь, навичок, розвитку відповідних психічних здібностей та їх реалізації у плідній педагогічній діяльності, що дійсно визначає підвищення рівня прояву педагогічної культури як у педагогічному товаристві, так і у суспільстві та індивідуально-творчого стилю життя майбутніх фахівців на основі використання особистісного підходу в їх підготовці [3, с.54; 29].

Мотивація вступу до вищого навчального закладу відіграє першочергову і значну роль та в подальшому впливає на якість засвоєння знань. Це підтвердили як наші дослідження (Є.М. Павлютенков, Л.П. Добровольська), так і праці науковців (С.В. Бобровицька, А.Н. Печнікова, Ф.М. Рахматулліна та інші). Але існують стабільно проявляючі мотиви, які не втрачають свого значення під час існування будь-якого складу суспільного устрою. Це такі мотиви, як: бажання знаходитись у колі студентів, велике суспільне значення обраної професії, відповідність професії психолога власним інтересам, нахилам та можливість проявити творчість під час здійснення професійної діяльності [4, с.12-16].

Існують різні види мотивів. Провідними мотивами у студентів є: „професійні“, мотиви „особистого престижу“ та менш значимі „прагматичні“. На успішність навчання впливають саме „професійні“ і „пізнавальні“ мотиви, а „прагматичні“ характерні для слабковстигаючих студентів (підкреслюють П.М. Якобсон, А.А. Реан, В.А. Якунін, М.В. Вовчик-Блакитна). За нашими експериментальними даними ми маємо сьогодні іншу картину [5, с.3-5].

Дослідницька робота проводилася серед студентів першого курсу (36 студентів), факультету інформатики і математики Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Для вирішення завдань ми використовували діагностичні методики: методика „Вивчення мотивів учбової діяльності студентів“ (А.А. Реан, В.А. Якунін) в двох варіантах; методика „Мотивація навчання у ВНЗ“ (Т.І. Ільїн); методика „Пізнавальна потреба“ (В.С. Юркевич); методика „Схильність до емпатії“ (І.М. Юсупов).

Після аналізу вибірки мотивів навчальної діяльності студентів наводимо частоту та ранг вибору мотивів у Таблиці 1.

У студентів-першокурсників серед найважливіших мотивів навчальної діяльності на перших п'яти місцях виявились: одержати диплом; забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності; одержати інтелектуальне задоволення; стати висококваліфікованим фахівцем; успішно вчитися, скласти іспити на „добре” та „відмінно”.

Таблиця 1

Показники вибору мотивів навчальної діяльності студентів

№	Мотиви	Показники у %	Ранги
1	стати висококваліфікованим фахівцем	7,32	4
2	одержати диплом	9,07	1
3	успішно продовжити навчання на останніх курсах	6,15	9
4	успішно вчитися, скласти іспити на „4” та „5”	6,93	5
5	постійно одержувати стипендію	6,72	6
6	здобути глибокі та міцні знання	5,73	10
7	бути постійно готовим до чергових занять	6,29	8
8	не запускати вивчення предметів навчального циклу	6,32	7
9	не відставати від однокурсників	4,86	13
10	забезпечити успішність майбутньої проф. діяльності	8,84	2
11	виконати педагогічні умови	4,32	14
12	досягти поваги викладачів	5,15	12
13	бути прикладом для однокурсників	5,33	11
14	домогтися схвалення батьків та оточення	4,09	16
15	уникнути осуду та покарання за погане навчання	4,21	15
16	одержати інтелектуальне задоволення	8,67	3

Цікаві результати ми одержали внаслідок проведення методики „Мотивація навчання у ВНЗ” (Т.І. Ільїна). Ми диференціювали відповіді респондентів за трьома шкалами: „набуття знань”, „оволодіння професією”, „отримання диплому”. На жаль, для сучасного студента-майбутнього педагога більший відсоток складають мотиви шкали „отримання диплому” – 57,25%. Мотиви шкали „набуття знань” займають середню позицію – 36,47%. Тривожить той факт, що мотиви шкали „оволодіння професією” мають дуже низькі показники – 6,28%.

Результати, одержані за методикою І.М. Юсупова, свідчать, що для більшості учасників вибірки характерний прояв дуже високого рівню схильності до емпатії – 93,19%, і високого – 6,81%, нормальний, низький і дуже низький рівні були відсутні. Ці данні спонукають до взаємодії студентів-майбутніх педагогів і викладачів-психологів щодо вирішення особистісних психологічних проблем тому, що високий рівень емпатійності студента не є показником норми емоційного стану.

Широке охоплення інформаційними технологіями всіх сфер освітньої діяльності сприяє розвитку системи освіти та відповідає сучасним нормам глобалізації та інформатизації суспільства. Впровадження сучасних систем інформаційних технологій в освітній простір дозволяє підвищити ефективність навчання, урізноманітнити організаційні форми, методи виховання, самостійної роботи студентів, забезпечити високий науковий рівень викладання навчальних дисциплін, а саме психології у вищих закладах освіти.

У сучасних умовах педагогіка та психологія навчання не може обмежуватися вивченням механізмів формування досвіду у студентів. Ставиться задача організації такої навчальної діяльності, в якій здійснювався б не лише розумовий розвиток, а й розвиток його особистості як суб'єкта пізнання. Організація такого навчання має бути спрямована на формування творчої особистості та орієнтована на своєрідність, неповторність, індивідуальність кожного студента. Для цього потрібні умови співробітництва та ставлення до студента як до суб'єкта пізнавальної діяльності.

На жаль, в регіональних університетах, на відміну від центральних, нині відчувається дефіцит сучасних інформаційних технологій, підручників, навчально-методичних посібників з психологічних дисциплін, рекомендованих МОН України, а тим паче електронних підручників. Автори усвідомили необхідність зміни стратегії, тактики концепції освіти, центральною фігурою якої має стати „Студент”. Як зробити навчальну діяльність студента цікавою, пошуковою, логічною, творчою, самостійною при вивченні психології, яка покликана розкрити тайни хто є Людина, який сенс її існування? Що взагалі вивчає психологія? Що таке психіка, психічні явища, логос, душа, творчість людини? Як зробити так, щоб самостійне опанування психологічною наукою було для студента доступним, зрозумілим, захоплюючим та мотивованим, більш усвідомленим, ефективним, результативним, приємним, але не розважальним.

На сучасному етапі зростає роль людини як найвищої вічної цінності, саме тому серед основних психолого-педагогічних принципів щодо створення електронного підручника ми виокремлюємо та надаємо пріоритетного значення антропологічному. Перехід до кредитно-модульної системи призвів до скорочення аудиторного навчання студентів і збільшення часу на самостійну

роботу. Вихід з такої ситуації ми бачимо у створенні та упровадженні в навчальний процес методичного забезпечення нової генерації – електронних підручників.

Електронний підручник складався з урахуванням сучасного стану та інформаційного простору психологічних наук. Основою створення електронного підручника стали деякі принципи, які запропонувала О.В.Зіміна: принцип квантування: розбивка матеріалу на розділи, що складаються з модулів; принцип розгалуження: кожен модуль пов'язаний гіпертекстовими посиланнями з іншими модулями; у користувача є вибір переходу в будь-який інший модуль; принцип збирання: електронний підручник виконаний у форматі, що дозволяє розширювати й доповнювати його новими розділами й темами.

Специфічними особливостями нашого електронного підручника „Загальна психологія” є те, що теоретичний матеріал охоплює 23 теми підручника „Загальна психологія” за редакцією С.Д. Максименка. Матеріал можна розбити на модулі та кредити (2, 3, 4 згідно навчального плану). Після кожної теми представлено тести до самоконтролю (5 питань за темою), не проходження яких не дозволяє перейти студентові до вивчення наступної теми. Крім того, до кожної теми розроблено модульний контроль (30 тестових завдань), який побудований за трьома рівнями складності: вибір однієї правильної відповіді з декількох запропонованих (10 тестових завдань); вибір кількох вірних відповідей з декількох запропонованих (10 тестових завдань); упорядкування множин відповідей, відповідність елементів двох множин відповідей з вказівкою правильної відповіді (10 тестових завдань); використання закладок; пошук інформації за ключовим словом; журнал успішності; необмежена кількість користувачів; звукові та медіафайли; портрети світочів філософії, психології та короткий нарис творчого шляху майже всіх учених, які зустрічаються в тексті підручника; фрагменти відеофільмів по тексту підручника; озвучення лекцій за всіма темами, тезаурус.

Користувачеві інформація надається послідовно, але разом з тим існує можливість повернутися для повторного ознайомлення з навчальним матеріалом підручника.

Нами враховано фізіологічні особливості сприйняття кольорів і форм (синій, зелений колір сприятливий для очей). Використання елементів оформлення позитивно впливатиме на акцентування уваги користувача – студента. Звукові файли щодо психологічного відпочинку (музичний супровід мажорного, мінорного ладу) підібрано з урахуванням музичних смаків та емоційного стану користувача.

Висновки. Функції електронного підручника виступають демократичним керівником діями студента-користувача для досягнення навчальної мети й

успішного оволодіння інформаційним простором знань та практичних умінь з загальної психології.

Вищезазначений підручник призначений для студентів вищих навчальних закладів різної професійної спрямованості, в тому числі педагогічної, а також для всіх тих, хто вивчає психологію, хто цікавиться психологічною наукою для реалізації життєвої стратегії та вирішення актуальних психологічних проблем особистості.

Організована на антропологічній методології підготовка студентів сприяє: а) індивідуалізації навчання; б) широкому використанню комп'ютерних технологій; в) упровадженню інновацій у практичну діяльність на всіх рівнях освіти кредитно-модульної системи.

У **перспективі** плануємо створення нового електронного підручника (за матеріалами підручника С.Д. Максименка „Експериментальна психологія”).

ЛІТЕРАТУРА

1. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: моногр. / І.П. Аносов – К.: Твім інтер, 2003. – 391 с.
2. Басова Н.В. Педагогика и практическая психология / Н.В. Басова – Ростов н/Д: «Феникс», 2000. – 416 с.
3. Гільбух Ю.З. Вчитель і психологічна служба школи / Ю.З. Гільбух – Київ: Ін-т психології АПН України, 1993. – 142 с.
4. Добровольська Л.П. Індивідуальна відповідальність особистості як найважливіший принцип нової виховної парадигми / Л.П. Добровольська // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2003. – Вип. 29. – С. 135 – 139.
5. Добровольська Л.П. Формування мотиваційної сфери навчання майбутніх педагогів / Л.П. Добровольська, І.С. Третьякова, І.О. Пряничникова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу». – Мелітополь, 2006 – Т. 1 – С. 3 – 5.
6. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции / А.Н. Леонтьев – М., 1971. – С. 14.
7. Психологія і педагогіка життєтворчості: навч.-метод. посіб. / [Ред.рада: В.М.Доній, Г.М.Несен, Л.В.Сохань та інші]. – К., 1996. – 792 с.
8. Словарь по этике / Под ред. И.С. Кона. – 4-е изд. – Политиздат, 1981. – 430 с.

АНОТАЦІЯ

Павлютенков Є.М., Добровольська Л.П. Електронний підручник як фактор підвищення мотивації до навчальної діяльності майбутніх педагогів. Автори статті розглядають проблеми підвищення мотивації до навчальної діяльності студентів-майбутніх педагогів. Підкреслюються психолого-

педагогічні завдання впровадження новітніх інформаційних технологій в навчальний процес. Представлена коротка характеристика електронного підручника за теоретичними матеріалами підручника „Загальна психологія” С.Д. Максименка.

Ключові слова. Мотив, мотивація, пізнавальна діяльність, навчання психологія навчання, антропологічний підхід, інформаційні технології.

АННОТАЦИЯ

Павлютенков Е.М., Добровольская Л.П. Электронный учебник как фактор повышения мотивации к учебной деятельности будущих педагогов. Авторы статьи рассматривают проблемы повышения мотивации к учебной деятельности студентов-будущих педагогов. Подчеркиваются психолого-педагогические задачи внедрения современных информационных технологий в учебный процесс. Представлена краткая характеристика электронного учебника по теоретическим материалам учебника «Общая психология» С.Д. Максименка.

Ключевые слова. Мотив, мотивация, познавательная деятельность, обучение, психология обучения, антропологический подход, информационные технологии.

SUMMARY

Pavlyutenkov E.M., Dobrovolska L.P. The electronic textbook as the factor of the future teachers' educational motivation increasing. The authors of the article take into consideration the problem of future teachers' educational motivation increasing. Psychological and pedagogical problems of modern information technologies application are given. The short characteristic of the electronic textbook on theoretical materials of the textbook «The General Psychology» by S.D.Maksimenko is presented.

Key words. Motive, motivation, cognitive activity, training, educational psychology, anthropological approach, information technologies.